

De ijsvogels rond het tuinpark

NATUURLIJK TUINIEREN

Tekst: ERIK HOOIJBERG

Beeld: Corné van Oosterhout, Jan Jongejana

Het is half mei als ik vlak bij het gemaal op een bankje zit te luisteren naar zingende vogels. Ik hoor zwartkop, winterkoning, tjiptjaf, groenling, merel, putter, kauw, vink en koolmees. De vogeldetectieapp detecteert ook nog pimpelmees, heggemus en boomkruiper.

In het water zwemmen waterhoen, krakeend, wilde eend en zwarte meerkoeten met een witte bles. Zij voeren hun piepende jongen die er met hun rood/oranje/gele koppies fantastisch uitzien. En dan is daar ineens een blauwgroene flits die over het water scheert. Een ijsvogel! Iets later zie ik er nog een vliegen, het kan niet op.

Wondermooie vogel

De ijsvogel is een wondermooie vogel met een vier centimeter lange stootdolk als snavel. Van snavelpunt tot staartpunt is de ijsvogel nog geen twintig centimeter groot en daarmee iets kleiner dan een spreeuw. De spanwijdte is 23-24 cm. De vogel wordt wel plomp genoemd, met een gedrongen lichaamsbouw met korte pootjes en een korte staart.

Niet meteen moeders mooiste zou je denken. Maar iedereen die er één heeft gezien, is lyrisch over het verenkleed.

De onderkant van de vogel is, een beetje afhankelijk van welke vogelgids je raadpleegt, roestrood of warm oranjebruin gekleurd. De kruin en vleugels zijn groenachtig blauw. Staart, stuit, rug en onderste deel van de mantel worden omschreven als schitterend blauw, van azuur- tot kobaltblauw. Door de lichtval is het dan blauwachtig groen of groenachtig blauw. En dan hebben ze ook nog een mooie witte vlek in de hals en op de keel. Schitterend! Ook bij donkergekleurde spreeuwen kun je door wisselende lichtval prachtige kleurschakeringen zien dat van de iriserende veren weerkaatst wordt. Dit effect wordt het Tyndalleffect genoemd.

Bekwame tunnelbouwers

Ondanks die korte staart kan de ijsvogel heel goed vliegen en daarbij snelheden bereiken tot wel 60 km/ uur. Vandaar ook de blauwgroene flits die je op onverwachte momenten

over het water ziet vliegen van de Zuidsingel, de Westsingel, maar soms ook gewoon door de lanen van Ons Buiten. Het nest van de ijsvogels bevindt zich nooit in bomen, maar aan het einde van een zelfgegraven tunnel in het steile afgekalfde talud van een rivier of beek. Biddend voor de wand pikken ze eerst een klein beginnetje in het talud of de wand en graven dan verder met hun stevige snavel. De nestgang is smal om predatoren buiten de deur te houden en 50 tot wel 100 centimeter lang. In die gang kunnen ze niet omkeren, dus ze vegen met hun pootjes en hun staartje het uitgegraven zand naar buiten. Tussendoor nemen ze iedere keer een duik in het water om hun

(foto: Jan Jongejans)

Hofmakerij: verleidelijke vis voor toekomstige partner (foto: Corné van Oosterhout)

VAAK WORDEN DE
JONGEN VAN HET
EERDERE LEGSEL
NOG GEVOERD,
TERWIJL ER ALWEER
GEBOUWD WORDT
AAN EEN NIEUWE
NESTGANG

vleugels schoon te houden. Aan het einde van de schuin opgaande gang wordt een nestkamer gemaakt van 10-15 centimeter met een ietwat uitgeholde bodem. Dit nestmodel zorgt ervoor dat de eieren niet weggrollen, dat de oudervogels zich kunnen omdraaien voordat ze het nest weer verlaten voor nieuwe vis en dat de stront van de jongen het nest uit glijdt. Het voorkomt ook dat het nest onderloopt bij kortdurende hogere waterstanden. De nestkamer wordt niet bekleed met veertjes of mos, maar de braakballetjes van de jongen zorgen wel voor enige bekleding.

Veelvuldig paren en samen broeden

Eind februari/begin maart al zijn de vogels druk met paarvorming en daarna met het bouwen van een nestgang. De paring is iedere keer kortdurend, maar moet wel voor elk te bevruchten ei worden uitgevoerd. Het vrouwtje legt eerst vier tot acht glanzend witte eieren, die ze daarna samen met het mannetje om beurten uitbroedt. De eieren komen ongeveer gelijktijdig uit. Gewoonlijk volgt er een tweede legsel en vaak zelfs nog een derde - als de omstandigheden gunstig blijven. De latere legsels kunnen in dezelfde gang worden uitbroed, maar ook wordt er wel een nieuw nest gegraven. Vaak worden de jongen van het eerdere legsel nog gevoerd, terwijl er alweer gebouwd wordt aan een nieuwe nestgang. De jongen van het eerste legsel kunnen het jaar daarop zelf al gaan graven, paren, broeden en voeren. De gemiddelde leeftijd van ijsvogels is, door hoge sterftcijfers in het eerste jaar, slechts twee jaar. Maar ze kunnen tot wel vijftien jaar oud worden.

Gewichtsverandering en vliegsnelheden

Op de website www.ijsvogels.nl schrijft Corné van Oosterhout heel

Het verenkleed moet in topconditie blijven; poetsen dus (foto: Jan Jongejans)

slapen met een volle buik. Zowel mannetjes als vrouwtjes wegen tussen de 40-50 gram. Dat is dus een relatief gewichtsverschil van wel twintig procent per overnachting. Bij redelijke temperatuur en zonder zorg voor de jongen eten ze per uur ongeveer één visje van 3-4 gram. Als ze jongen hebben, vliegen ze af en aan met visjes en moeten ze er per uur dus veel meer vangen. Een formidabele prestatie. Corné berekende verder dat de vliegsnelheid zonder vis in de snavel gemiddeld 52 km/uur is, met een maximum van bijna 60 km/uur. Met een visje in de snavel ligt dat gemiddelde op 47 km/uur, met een maximum van 54 km/uur. Interessante feitjes van een gedreven ijsvogelaar.

Ijsvogelmannetje verlaat de nestingang uit de nieuw aangelegde broedwand (foto: Jan Jongejans)

uitgebreid over ijsvogels en over hun gedrag. Het is een heel fijne website met fantastisch mooie foto's waarvan er hier een paar worden getoond. Corné heeft onderzoek gedaan naar gewichtsveranderingen van ijsvogels en naar vliegsnelheid met en zonder prooi in de snavel. Uit zijn onderzoek blijkt dat ijsvogels na een nacht slapen, en dus interend op hun reserves, wel 8-9 gram lichter zijn dan vlak voor ze gaan

Hier krijgt de vis eerst een paar stevige meppen op een tak om hem te verdoven of te doden. Aan de manier van vasthouden in de snavel kun je zien of de vis voor eigen consumptie is bedoeld: met de kop naar het keelgat. Of voor een partner of jong: met de kop naar voren wijzend om doorslikken mogelijk te maken, zonder in de keel te blijven hangen. Vissen hebben graten en ijsvogels hebben sterke maagsappen. De restanten die niet verteerd raken, worden als braakballen weer uitgekotst.

Broedwanden rond het tuinpark

In maart van dit jaar zijn onze ijsvogelbroedwanden aan de Westsingel gerenoveerd. Op advies van Jan Jongejans, de ijsvogelexpert en -coördinator van de Vogelwerkgroep Amsterdam zijn de twee wanden aangepast en is er een nieuwe lading leemhoudend zand aangebracht. Beide wanden staan nu pal aan het water om insluipende ratten en marterachtigen de kans te ontnemen eieren of jongen uit de nestgang te roven. Het water voor de wanden is diep genoeg om het ook reigers moeilijk te maken hun lange snavel en nek in de gangen te steken op zoek naar een lekker hapje. In het kader van natuurversterkende maatregelen zijn ook elders op de Noordelijke Oeverlanden en aan de Nieuwe Meer ijsvogelbroedwanden aangelegd.

Het gaat best goed met de ijsvogels in Amsterdam. Het uitblijven van perioden met strenge vorst doet de dieren goed. De viseters vinden voldoende kleine visjes in helder water. Vorig jaar was er een broedgeval geconstateerd in het talud van het Jaagpadbos aan de Zuidsingel. Door opschietende

Links: Ijsvogelvrouwtje met oranje ondersnavel, rechts: Ijsvogelmannetje met donkere ondersnavel (foto: Jan Jongejans)

ALS ZE JONGEN HEBBEN, VLIEGEN ZE AF EN AAN MET VISJES

Op de uitkijk, naar vis of een partner (foto: Corné van Oosterhout)

Het vrouwtje zit klaar voor de paring met het aanvliegende mannetje (foto: Jan Jongejans)

plantengroei bleef het daar beperkt tot slechts één broedsel. De vogels moeten vrij vliegend naar hun nest kunnen komen. Vaak gebruiken ze een overhangende tak om op te zitten en een inspectie te doen van de omgeving, voordat ze de nestgang in vliegen. Tuinders aan de Zuidsingel hebben dat van nabij kunnen meemaken. Geduld is daarbij een goede zaak.

Bronnen: www.amsterdam.nl/projecten/oeverlanden, www.ijsvogels.nl, www.vogelbescherming.nl, www.vogelsamsterdam.nl, de.papieren.vogelgidsen Zien is kennen! en de ANWB Vogelgids van Europa.

Stuur voor meer informatie, vragen of waarnemingen een e-mail naar groen@ons-buiten.nl of bezoek de genoemde websites.

Ijsvogelmannetje met zwarte ondersnavel (foto: Jan Jongejans)

Visje gevangen en weer verder (foto: Corné van Oosterhout)